

COMORI DE ARTĂ ÎN BUCOVINA

DE

IOSEF STRZYGOWSKI ¹⁾

Cine cunoaște în Austria numele Dragomirna, Putna, Sucevița? Numele mănăstirilor ortodoxe de pe plaiurile cu păduri de fagi ale Carpaților? De bună seamă, puțini. Și ce ne interesează pe noi aceste nume? Cu toate acestea, dacă în statul nostru, care mijlocește între Răsărit și Apus, ar fi fost o serioasă preocupare de-a prețui valorile culturale existente și de-a acorda diferitelor neamuri cuvenita considerație și recunoaștere, înainte ca ele să le dobândească prin luptă, atunci negreșit ar fi trebuit să fie mulți cari să știe ceva despre aceste mănăstiri întemeiate de voevozii moldoveni pe pământul acum austriac, și aceasta pentru cuvântul că

numesc ale lor proprii niște comori de artă de o neprețuită valoare.

Dar la noi se acordă drepturi ca o grație celor mai pretențioși. De aceea oamenii de caracter își întorc privirea către focare, unde sunt prețuiți fără a o pretinde. Un asemenea focar este pentru partea despre meazăzi a Bucovinei România, acea țară pentru care comorile de artă din Dragomirna, din Putna, Sucevița ș. a. sunt sfinte în înțelesul național. Iși poate dar cineva închipui ce dispoziție produce faptul că aceste comori ale Bucovinei sunt, ce e drept, inventariate conștiincios și prețuite sub raportul material din partea Austriacilor, dar nu și luate în seamă și stu-

1) Sub formă de foiță în marele ziar vienez «Die Zeit» din luna August, d. Iosef Strzygowski și-a publicat impresiile și reflecțiile ce i-au sugerat călătoria sa și vizitarea mănăstirilor și bisericilor românești din Bucovina. O mai entuziastă și mai competentă apreciere a comorilor artistice ale acestor biserici și mănăstiri nu cunoaștem până acum. Din fericire cel ce a scris-o nu e ni-i simplu filoromân, nici diletant, ci vestitul profesor de istoria artelor dela Universitatea din Viena, - o netăgăduită autoritate europeană câștigată prin lucrări fundamentale în materie de artă veche creștină și bizantină și în genere printr'o vastă și rafinată cultură estetică. Intru cât acest articol înseamnă un început de cel mai bun augur, de recunoaștere a marei valori și a

părții de originalitate a vechei noastre arte naționale bisericești, făcându-i-se cuvenita dreptate în fața străinătății, credem că e de datoria noastră de a-l împărtăși cetitorilor în traducere românească, nu numai ca un document prețios pentru noi, ci și ca un omagiu față de ilustrul autor, care, după făgăduința ce avem, nu va întârzia să se ocupe special cu trecutul nostru artistic, colaborând chiar la acest Buletin; suntem convinși că prin aceasta, dată fiind competența sa și autoritatea de care se bucură în cercurile savante, nu va aduce numai țării noastre un mare serviciu, ci și culturii istorice generale, căreia îi va asigura, de bună seamă, valori noi în domeniul artei.

G. MURNU

diate pe cale științifică. În vremea asta lucrările ce se publică asupra lor în București își păstrează valoarea lor, și nouă, Austriacilor, ni se impută, cu drept cuvânt, că știm, ca oameni strâmți la inimă și biurocrați, numai lucrurile din Occident să le prețuim, ba chiar să le prea prețuim în paguba țărilor noastre ortodoxe.

Bucovina e o țară de graniță. Pe deoparte Slavi, iar pe de alta coboritori din Daci latinizați și din legionari romani se războiesc acolo pentru hegemonie. Grecii și Armenii, vechii purtători de cultură ai țării, au pierit ori au dat înapoi. În locul lor pretutindeni se stabilește Evreul: la șes numărul lui s'a ridicat până la 15 procente, în oraș mai mult de 80.

E drept că și acum apare poporul dela țară în portu-i alb și înflorit cu blană de oae, ceea ce-i o desfătare pentru ochii celui ce vine în Orient, fără o tranziție, din marile orașe; dar această pătură pământeană de locuitori e amenințată de-a fi înnăbușită de paraziții care mișună.

De pe crestele Carpaților se coboară la vale cinci șivoae de apă în țara aceasta ajunsă în decădere prin felurite chipuri în urma despăduririi. Totuș suprafețe întinse sunt încă acoperite de uriașe păduri de stejari și fagi și alcătuiesc fondul impresionător al acelor curți liniștite, înverzite și împrejmuite cu ziduri, în mijlocul cărora stau — așa încât înălțimile păduroase închee în partea superioară unicul lor tablou — bisericile vechilor mănăstiri, mândria țării. Odinioară ele erau vreo optzeci la număr; astăzi însă, afară de mănăstirea sf-lui Ioan din Suceava, loc de pelerinaj pentru popor, nu se mai păstrează decât numai cele trei lăcașuri sfinte, locuite

fiecare cu câte vreo duzină de călugări. Egumenii lor primesc pe călător totdeauna cu o distinsă amabilitate și-l îmbie cu obișnuita ospățare.

Când odată mersul pe jos sau călare dela o mănăstire la alta se va face mai des, impresia ce va produce cultul, natura și arta din Bucovina, independent de centrele orășenești, se va socoti ca una din plăcerile cele mai înviorătoare ale Europei.

Dar ce este ceea ce ar trebui să atragă în aceste îndepărtate văi chiar pe cel mai umblat cunoscător al artei vechi? Sunt tezaure ce el nu le poate vedea nicăiri în altă parte. Pe deasupra tuturor sunt acele curioase biserici, cari, în polihromia înfățișării lor din afară, se pot compara mai curând cu fațadele dela San Marco din Veneția ori cu Domul din Orvieto. Numai că, firește, plastica în Bucovina nu are parte ca acolo; ea se poate socoti ca oprită sub raportul ritual. Singură pictura aruncă asupra fețelor din afară ale bisericilor din Sucevița, Voroneț, mănăstirea Humor, Vatra-Moldovița ș.a. cea uimitoare rețea de bogat înșiruite chipuri de obârșie teologică ortodoxă, care, în varietatea coloritului său, face impresia covorului oriental. Ceva asemănător nu ne oferă o a doua țară din lume. Și această bogăție de colori înlanțue mai vârtos privirea uimită îndată ce mai intervine înlanțul bisericilor strălucirea aurului, al cărui efect artistic atinge desăvârșirea cu ajutorul răsfiratelor raze de soare ce se strecoară în interior.

Cine apoi se ostenește să pătrundă în aceste cicluri de icoane care se pot compara iarăși numai cu mozaicurile din San Marco sau — considerând numai interiorul — cu bise-

ricele muntelui Athos, acela recunoaște numai decât marea greșală ce a săvârșit până acum investigația științifică, nevăzând în aceste frescuri decât numai și numai un răsad al artei athonice.

Altfel însă judecă acela care ține seamă de înrâurirea cea grozav de mare ce au avut asupra artei din Athos voevozii moldo-valași cu ale lor așezăminte, ctitorii și danii, și nu uită a socoti, pe de altă parte, belșugul de idei proprii teologice, precum ele se rostesc cu deosebire în manuscrisele și picturile murale ale mănăstirilor Dragomirna și Sucevița; dacă e obișnuit din experiență lungă să prindă cu privirea raporturile generale, el va fi silit să admită că nu atât Athosul asupra Moldovei, pe cât marea cultură ce deținem noi Austriacii în mănăstirile Bucovinei, a trebuit să se repercuteze asupra sfântului Munte. Unde rămâne față de o asemenea dovadă de mărime națională valoarea materială a tezaurilor mănăstirești din Putna, din Sucevița și Dragomirna? Ce pot să însemne față de un asemenea fapt, broderiile, a căror incrustație de mărgăritare numai la o singură piesă e prețuită până la 120.000 de coroane? Mănăstirile, luate la un loc, oferă comori cari se pot măsura cu odoarele tezaurilor împărătești; nu mai vorbesc de tezaurul religios dela capela curții imperiale. Dacă aceste comori artistice s'ar împreuna în reședința arhiepiscopală din Cernăuți — căci a fost vorba despre asta, — atunci s'ar înfiripa un muzeu de artă orientală din veacul al 16-lea și al 17-lea, cum nu se poate închipui mai valoros. Mănăstirile înseși atunci și-ar păstra mai departe pentru sine strălucitele lor biserici. Dar n'ar trebui

să fie despoiate nici de comorile lor mișcătoare, cel puțin nu mânăstirile propriu zise. Trebuie să li se recunoască marele lor merit, că au știut să-și păstreze avutul până în ziua de azi. Totuși este un drum pentru a putea preface în centru de colecționare al țării reședința arhiepiscopală care seamănă cu Kremlinul: e destul să adunăm la un loc resturile împrăștiatate din desființatele mânăstiri și să obținem prin rugăminte, sub formă de împrumut, dublete din Dragomirna, Putna și Sucevița. În aceste trei mânăstiri însă ar trebui să se înființeze localuri potrivite pentru muzee; pentru acest scop în Dragomirna stă la dispoziție vechea trapezărie, care este iarăși de restaurat, adică refectoriul, în care sub tencuială se află încă picturi vechi. Ne mai pomenit de bogatele și în toată privința prețioasele broderii și tezaure de aur și argint, cruci de lemn și emaiuri din Putna s'ar putea adăposti cu demnitate numai într'o clădire suprapusă sau altă clădire nouă ridicată peste încăperea umedă și întunecoasă, care fu de curând zidită în acest scop. În Sucevița însă ar trebui negreșit să se pue în aplicare o veche întrebuintare de valoare istorică a mănăstirilor, iar minunatele comori religioase să fie depuse în tezaurul bisericii în ființă încă, o sală de vreo 32 m. p. de peste capela ctitoricească cea cu bolți albiatate și cu o scară în spirală; lumina se va putea îmbunătăți ușor cu prilejul reînnoirii necesare cu șindrile a acoperișului, care de altfel e sănătos.

Din stăpânirea unor atât de mari bunuri culturale și materiale în Bucovina izvorăsc pentru Austria îndatoriri, la îndeplinirea cărora abia se mai gândea cineva până acum. Nu

avem numai de înscris o înaltă cultură catolică, ci suntem totodată păstrătorii unor sanctuare ale bisericii ortodoxe, care se cade să se bucure de cea mai înaltă considerație artistică și științifică, în Rusia ca și în Balcani, în România și pretutindeni unde există pricepere pentru floarea unei culturi de o individualitate par-

ticulară. Oare când se va cunoaște și se va recunoaște la noi această stare de lucruri și, pe deasupra tuturor vrafurilor de acte și a prezumției europene occidentale, se vor face acele demersuri cari sunt în stare a duce la deplină strălucire una din pietrele scumpe din coroana imperială a Austriei?